

ВПЛИВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОСВІТИ НА КАФЕДРІ ДЕРЖАВНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Шпак Н. Р.,

*аспірант, асистент кафедри адміністративного
та фінансового права юридичного факультету,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-4767-3283
e-mail: nazar.shpak@lnu.edu.ua*

Шпак Н.Р. Вплив студентської молоді на формування та розвиток освіти на кафедрі державного та адміністративного права у Львівському університеті в післявоєнний період.

У статті простежено вплив студентів на освітній процес кафедри державного та адміністративного права юридичного факультету Львівського університету в досить складний історичний період, а саме повоєнний період, коли території Західної України увійшли до складу Радянського Союзу та зазнали значного впливу марксистсько-ленінської ідеології. У зв'язку з цим, освітній процес зазнав значних змін, як в організаційних питаннях, так і в розвитку та формуванні юридичної науки.

Дослідження ґрунтується на основі архівних джерел, які зберігаються в Архіві Львівського національного університету імені Івана Франка, це зокрема протоколи засідань кафедри, план і звіт про роботу кафедри, плани і звіти про науково-дослідну роботу, навчально-виховну роботу факультету. Аналізуючи окремі чинники впливу на освітній процес, ми розкриваємо проблематику формування адміністративної науки та освіти загалом. Варто відзначити, що тема є актуальною, адже відсутні окремі дослідження стосовно цієї проблематики. Переважно трапляються дотичні матеріали або короткі згадки у працях викладачів юридичного та історичного факультетів Львівського університету.

Розглянуто студентські об'єднання та органи самоврядування, такі як, студентська рада, студентський науковий гурток, громадський деканат. За допомогою цих об'єднань, студенти брали участь у науково-дослідному житті університету, участь у засіданнях кафедри та факультету, мали прямий зв'язок з адміністрацією, викладачами тощо. Окремо розглянуто теми наукових досліджень студентів, які вони проводили на кафедрі та представляли на студентських конференціях як у Львівському університеті, так і поза його межами. Виробнича практика студентів, їхня військова підготовка, військово-патріотичне виховання, а також викладацький контроль та вплив на їхню діяльність.

Зроблено висновки, що студентська молодь мала лише формальний вплив на освітній процес, уся їхня діяльність була обмежена та контролювалася викладачами й деканатом, наукова діяльність була у штучно створених рамках ідеології. Це вплинуло на уповільнений розвиток освіти та науки у радянський період.

Ключові слова: юридичний факультет, адміністративно-правова наука, становище освіти, освітній процес, радянська ідеологія, студентська діяльність, історія університету.

Shpak N.R. Influence of student youth on the formation and development of education at the department of state and administrative law at Lviv university in the postwar period.

The article traces the impact of students on the educational process of the Department of State and Administrative Law of the Law Faculty of Lviv University in a rather difficult historical period, namely, the post-war period when the territories of Western Ukraine became part of the Soviet Union and were

significantly influenced by the Marxist-Leninist ideology. In this regard, the educational process has undergone significant changes, both in organisational matters and in the development and shaping of legal science.

The research is based on archival sources stored in the Archives of the Ivan Franko National University of Lviv, including minutes of the Department's meetings, the plan and report on the work of the Department, plans and reports on research work, and the educational work of the Faculty. By analysing certain factors influencing the educational process, we reveal the problems of the formation of administrative science and education in general. It is worth noting that the topic is relevant because there are no separate studies on this issue. Mostly, there are tangential materials or brief mentions in the works of teachers of the Law and History faculties of Lviv University.

Student associations and self-government bodies, such as the student council, student scientific circle, and public dean's office, are considered. With the help of these associations, students participated in the research life of the university, attended meetings of the department and faculty, had direct contact with the administration, teachers, etc. The topics of students' research, which they conducted at the department and presented at student conferences both at Lviv University and beyond, are discussed separately. The article also examines students' internships, military training, military-patriotic education, as well as teacher supervision and influence on their activities.

It is concluded that student youth had only a formal influence on the educational process, all their activities were limited and controlled by teachers and the dean's office, and their scientific activities were within the artificially created framework of ideology. This contributed to the slow development of education and science in the Soviet period.

Key words: law faculty, administrative and legal science, situation of education, educational process, Soviet ideology, student activity, university history.

Постановка проблеми. Студентська молодь – це той актив, який формує суспільно-політичне життя будь якої держави та є рушійною силою змін, а університетський період – це етап їхньої активної соціалізації й професійного становлення. Ключовим завданням радянської системи освіти було забезпечити ідеологічне виховання та підготувати кадри для потреб держави, стандартизувати мислення і здійснювати контроль за відхиленнями від ідеології. Проблема полягає в недостатньому вивченні студентів як учасників освітнього процесу, які впливають на формування та розвиток науки, здійснюють активну організаційну, наукову діяльність, формують наступне покоління науковців та громадських діячів. А також відсутності систематизованих матеріалів та узагальнених, комплексних наукових праць.

Актуальність дослідження полягає в розкритті історичних аспектів даного періоду та структуризації інформації щодо таких питань: труднощі з якими зіткнулася наука та освіта в Львівському університеті в повоєнний період, характер радянської освітньої системи, механізм її функціонування та вплив студентів на ці процеси.

Мета дослідження – визначити, чи були студенти активними учасниками освітнього процесу, яким чином проявляли ініціативу в студентських організаціях, чи мало це якийсь вплив на освіту та як долучалися до науково-дослідного розвитку в умовах радянської системи.

Стан опрацювання проблематики. Окремих досліджень про вплив студентської молоді на освітній процес юридичного факультету у Львівському університеті немає. Викладачі та науковці дотично розглядають це питання у своїх доробках, саме тому основою цієї статті є архівні матеріали. Окремі дослідження висвітлюють науковці історичного факультету, які розглядають ці питання на прикладі історичного факультету, це В. Качмар, М. Крикун, О. Сухий, О. Целуйко, О. Вінниченко та інші. Щодо юридичного факультету дотично згадується вплив студентів у працях В. Кахничка, І. Бойка, Б. Тищика, М. Кобилицького, В. Нора.

Виклад основного матеріалу. Львівський університет упродовж століть пережив різні періоди розвитку та занепаду, змінювався і розвивався, на сьогоднішній день це один із найпрестижніших навчальних закладів в Україні. Єдиною важливою складовою, що залишалася сталою, були студенти, які формували запити, були включені у всі процеси та утворювали наступне покоління науковців. У радянській період адміністративно-правова наука була уповільнена [6, с. 58] та контролювалася ідеологічною системою, що відбилося на усьому навчальному процесі, зокрема на студентах.

Структура університету, навчальні програми були адаптовані до радянської системи освіти. У 1939 році ліквідовано богословський факультет, медичну академію відокремили від університету,

створивши Львівський медичний інститут, гуманітарний факультет розділили на факультет філології та історії. Що стосується юридичного факультету, були ліквідовані кафедри римського права, церковного права, комерційного права, статистики та приватного міжнародного права, натомість були створені кафедра колгоспного права, історії права радянських націй, відділ медичного права.

Студентський актив об'єднувався і створював органи самоврядування, такі як студентські ради. Їхня роль була обмеженою, оскільки їхню діяльність контролювала адміністрація університету, але в цих спільнотах студенти могли організовувати культурні заходи, проводити та долучатися до університетських подій, вирішувати організаційні питання, вносити пропозиції для вдосконалення навчального процесу тощо.

На розвиток адміністративної науки та освітнього процесу мали вплив науково-дослідні роботи студентів. Кафедра державного та адміністративного права була однією з тих, при якій діяв студентський науковий гурток радянського державного та адміністративного права. Членами гуртка могли стати студенти II–V курсів (1971 рік у гуртку налічувалося 12 студентів [2, с. 22], 1973 рік – 23 студенти [3, с. 92]), студенти, які туди потрапляли, працювали там по декілька років, упродовж року у них відбувалося близько 10–15 засідань. У їхню діяльність входили випуск бюлетеня гуртка, участь у наукових студентських конференціях університету та виступи з доповідями у різних університетах країни, де отримували почесні грамоти і подарунки. Наприклад, студент Л. Алексейчик за доповідь на тему «Актуальні проблеми вдосконалення законодавчого процесу в СРСР» здобула другу грошову премію на республіканському огляді студентських наукових праць [2, с. 22].

Викладацький склад кафедри брав активну участь у допомозі студентам в підготовці наукових доповідей, на засіданнях їх заслуховували, вносили свої правки та методичні рекомендації. Для заохочення студентів до наукових досліджень робота гуртка неодноразово висвітлювалася в університетській багатотиражці та настінній пресі факультету, на кафедрі оформляли стенд, присвячений роботі наукового гуртка. Студенти досліджували такі теми: «Ленінські принципи організації та діяльності» студентка II курсу Н. Федіна, «Ленінський принцип участі мас у діяльності місцевих рад» студент IV курсу І. Заплотинський, «Організація роботи виконкомів місцевих Рад з розгляду листів, скарг та заяв громадян» студент IV курсу Г. Чередарик, «Конституційні принципи освіти представницьких органів державної влади у соціалістичних країнах» студент IV курсу вечірнього відділення В. Мишенський, «Адміністративно-правова боротьба з дрібним хуліганством та пияцтвом» студентка IV курсу М. Селіверстова [2, с. 23].

Тематика доповідей студентів на університетській конференції по секції державного та адміністративного права: «Поняття і суть радянського громадянства» студент 2 курсу М. Сидорова, «Правове становище постійних комісій Верховної Ради СРСР» студент 2 курсу Д. Бишко, «Основні гарантії діяльності радянського депутата» студент 4 курсу Г. Волянська, «Правове становище радянського депутата» студент 2 курсу М. Турок, «Правове становище виконавчо-розпорядчих органів місцевих Рад в радянському державному апараті» студент 2 курсу С. Мартьянов, «Наукова організація управлінської праці у виконавчо-розпорядчому апараті місцевих Рад» студент 4 курсу О. Борисенко, «Гласність в роботі місцевих Рад» студент 4 курсу А. Ракович, «Діяльність місцевих Рад по охороні соціалістичної законності і правопорядку» студент 4 курсу Я. Гольдберг, «Ради депутатів трудящих і комсомол» студент 3 курсу В. Дембицький, «Організація роботи депутатів місцевих Рад у виборчому окрузі» студент 4 курсу А. Нікітенко, «Організація роботи місцевих по розгляду заяв і скарг громадян» студент 4 курсу Г. Степаненко, «Поняття договору по міжнародному праву» студент 3 курсу А. Недбайло, «Міжнародно-правові форми політичної співдружності соціалістичних держав» студент 5 курсу В. Білоус, «Мирні засоби – єдиний правомірний спосіб розв'язання спорів між державами» студент 5 курсу Лесечко, «Соціальна суть радянського адміністративного права» студент 3 курсу Л. Микитич, «Роль молоді в діяльності громадських організацій і органів громадської самодіяльності» студент 2 курсу В. Дроботя [3, с. 105–107]. Як бачимо на конференціях виступали студенти 2–5 курсів. Теми були різносторонні, але в межах радянської ідеології. Затверджував їх завідувач кафедри державного та адміністративного права, доцент В. І. Чушенко.

У наукових працях студенти використовували керівну та спеціальну літературу, а також давали аналіз загальносоюзного та республіканського законодавства, узагальнювали практичну роботу державних органів. Якщо підсумувати вищевказані теми, то їх можна згрупувати в таку тематику: «Адміністративна відповідальність», «Поняття і стадії законодавчого процесу СРСР», «Адмі-

ністративно-правова охорона природи в ССРСР», «Адміністративно-правова охорона колгоспної власності», «Правовий статус радянського депутата», «Правові аспекти управління» [4, с. 38]. У доповідях містилися конкретні висновки, що мали самостійний характер, студенти висловлювали свою думку щодо дискусійних питань, вносили обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення радянського законодавства та практики роботи державних органів, що свідчить про належний науковий рівень досліджень. Робота в науковому гуртку позитивно впливала на якість підготовки студентів, давала їм певний досвід та допомагала в подальшому розвиватися як спеціалісти у цій галузі, а головне була формою поповнення аспірантського та викладацького складу факультету.

Крім того, актив студентського наукового гуртка та практичних працівників запрошували на засідання кафедри щодо наукової роботи [1, с. 29]. Це було важливим засобом ідейно-політичного виховання і однією з форм індивідуальної роботи зі студентами, кожен викладач зобов'язувався здійснювати керівництво науковою роботою 4–5 студентів [4, с. 4]. А також там систематично аналізували нові монографічні дослідження, підручники, законодавчі акти, розглядали актуальні проблеми правової науки, відповідно студенти мали змогу долучитися до обговорення.

Студентів залучали до ідейно-виховної роботи і таким чином: до 50-річчя утворення Союзу РСР вони допомагали працівникам факультету прикрашати аудиторії плакатами та ювілейними стінгазетами, готували наукову студентську конференцію, оформляли стенд літератури, викладачі готували статті, переглядали тематику дипломних та курсових робіт студентів [5, с. 35].

Відбувався контроль за самостійною роботою студентів, проводилися колоквиуми, обов'язкові консультації та співбесіди, а також здійснювалися відробки по темах семінарських і практичних занять, з яких студенти отримали незадовільні оцінки. На засіданнях кафедри здійснювалося обговорення успішності студентів, підсумки залікової екзаменаційної сесії, рівень дисципліни студентів. Для ідейного впливу студенти проходили виробничу практику на підставі наказу ректора (у 1973 році, наприклад, було 48 студентів [3, с. 32]) у виконкомх місцевих рад, в органах суду, прокуратури, адвокатури, МВС від 2 до 3 тижнів, після чого захищали її [4, с. 23]. Направляли студентів на практику як у місті Львові, так і по Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській, Волинській, Житомирській, Хмельницькій, Закарпатській, Чернівецькій областях. Керівники практики регулювали відвідуваність студентів, їхню роботу, ведення щоденників, проводили наради із практикантами, давали консультації. На місцях виробничої практики студентами керували кваліфіковані працівники відповідних установ. Практика проходила на підставі виробничої програми, яку затверджували Вченою Радою факультету. Для проведення захисту деканат створював комісії, захист відбувався на підставі тих щоденників, які вели студенти, їхніх звітів, характеристик, відповідей студентів та ознайомлення з відповідною документацією.

Окремо здійснювався контроль за військовою підготовкою, зі студентами займалися військово-патріотичним вихованням [5, с. 64-65]. Викладачі військової кафедри читали лекції на військово-патріотичні теми: «Броньовий щит Батьківщини», «Роль освіти в зміцненні оборонної могутності Батьківщини», «Захист Батьківщини – священний обов'язок кожного громадянина», «На варті Батьківщини»; разом зі студентами відвідували музей військ ПрикВО та Залізної дивізії; організовували зустрічі студентів з учасниками війни; проводились екскурсії по місцях бойової слави; студенти брали участь в оформленні фотовітрин та іншої наочної агітації щодо патріотичного виховання, їх залучали до проведення змагань військово-прикладних видів спорту [5, с. 67]. Студентів юридичного факультету залучались до військово-патріотичного виховання студентів інших факультетів: студент Рум'янець провів бесіду на тему «Законодавство про військові злочини», студент Кириць – «Пільги для сімей військовослужбовців», студент Лизун – «Посилення боротьби з алкоголізмом», студент Філатова організовувала екскурсії по місцях бойової слави [5, с. 67].

Для впливу на студентів за академічною групою закріплювалися агітатори кафедри, які брали до уваги індивідуальні особливості, нахили, інтереси кожного студента та формували їхній політичний світогляд. В центр пропаганди ставили пропаганду ідей пролетарського інтернаціоналізму, дружби народів, виховання студентів на революційних та бойових традиціях радянського народу, глибокого усвідомлення студентами приналежності до єдиної соціалістичної батьківщини, поваги до всіх націй і народностей, непримиренності до проявів буржуазної ідеології антикомунізму, сіонізму [4, с. 2]. Агітатори зобов'язувалися відповідати за рівень та результативність пропаганди, тому вони окремо виділяли студентів, які проживали на квартирах та у гуртожитку, звертали увагу на їхні побутові умови, цікавились батьками [5, с. 91]. Серед молоді намагалися

посилити роль комсомольських груп, звертаючи увагу на піднесення їх громадсько-політичної активності. Крім того намагалися докорінно поліпшити профспілкову роботу в первинних комсомольських організаціях.

Діяльністю студентів розширювалася із функціями Громадського деканату. У 1972 році його склад нараховував 5 осіб, який формувався з представників п'яти курсів денного навчання [5, с. 33]. Він працював на підставі Положення про нього, яке затверджувала Рада факультету [5, с. 37]. Мета цього деканату полягала у покращенні організації і дисципліни студентів у навчальному процесі. Він планував свою роботу кожного місяця і згідно з планом проводив перевірку відвідування лекцій студентами, з'ясовував причини пропусків лекцій окремими студентами, інформував про це деканат факультету, вносив пропозиції в справі стягнення на студентів, які мали багато пропусків лекцій без поважних причин. Окрім того, представники громадського деканату брали участь у комісії деканату щодо надання студентам стипендії та доводив результати перевірок відвідування лекцій до відома партбюро, комсомольського бюро та профбюро факультету. Регулярно публікували матеріали «Ганьба прогульникам!» [5, с. 37]. Деканат юридичного факультету прагнув розширити їхню компетенцію, включити в план роботи питання підготовки до семінарських та практичних занять, до екзаменів, перевіряти довідки про поважні причини пропуску на ознаки підробки, вивчати запити студентів у навчальному процесі, забезпечити студентів літературою, підтримувати зв'язок зі старшими агітаторами кафедри і старостами.

Висновки. Отже, ми можемо побачити, що вплив студентів на кафедрі державного та адміністративного права в Львівському університеті в радянський період був більш формальний, ніж реальний. Студенти брали активну участь в окремих аспектах організації навчального процесу, але їхній реальний вплив був обмежений та контролювався викладачами й адміністрацією. Основна роль студентів полягала у тому, щоб долучатися до наукової та навчальної діяльності, представляти університет на конференціях, брати участь у практичних навчаннях та участь у суспільних роботах, але під чітким ідеологічним спрямуванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Архів ЛНУ у Львівській обл. Ф. Р-119. Оп. 23. Спр. 1. 75 арк.
2. Архів ЛНУ у Львівській обл. Ф. Р-119. Оп. 23. Спр. 2. 40 арк.
3. Архів ЛНУ у Львівській обл. Ф. Р-119. Оп. 23. Спр. 30. 114 арк.
4. Архів ЛНУ у Львівській обл. Ф. Р-119. Оп. 23. Спр. 33. 41 арк.
5. Архів ЛНУ у Львівській обл. Ф. Р-119. Оп. 23. Спр. 15. 104 арк.
6. Кахнич В.С. Основи розвитку адміністративного права у Львівському університеті. *Вроцлавсько-Львівський юридичний збірник*. 2022. № 13. С. 53–63.